

Για την ανάγνωση μερικές σκέψεις με αφορμή το βιβλίο του Νίκου Σιδέρη «Η αναγκαιότητα της ανάγνωσης»¹

Κατερίνα Τοράκη

toraki@tee.gr

Θα ήθελα καταρχάς να ευχαριστήσω το Νίκο που μου πρότεινε να πω δυο λόγια στην παρουσίαση του βιβλίου του. Είχα ήδη διαβάσει το βιβλίο του, είχα ήδη σχεδόν έτοιμη την ανάρτηση για το ιστολόγιό μου, γι' αυτό και αυτά που θα πω εδώ είχαν ετοιμαστεί για γραπτό κείμενο και να με συγχωρέσετε που πολλά θα τα διαβάσω.

Δέχτηκα χωρίς δεύτερη σκέψη, από τη μια γιατί γνώριζα το Νίκο από το μεταπτυχιακό Βιβλιοθηκονομίας του Ιονίου Πανεπιστημίου όπου δίδασκα (ο Νίκος είναι βιβλιοθηκονόμος) και τον εκτιμώ, αλλά από την άλλη γιατί πραγματικά το θέμα είναι πολύ ενδιαφέρον και ο τίτλος, για μένα, ιδιαίτερα προκλητικός.

Από κει και πέρα, σκέφτομαι πώς έγινα φίλη της ανάγνωσης, μάλλον καλύτερα πώς έγινα αρχικά αναγνώστρια. Η αρχή έγινε με μία θεία μου, τη μεγάλη αδελφή του πατέρα μου, που ήταν η μόνη που ενώ δεν είχε σπουδάσει η ίδια, είχαν σπουδάσει και τα δυο της παιδιά και επομένως η οικογένειά της είχε μπει στο κάδρο των «μορφωμένων» για τους υπόλοιπους που είχαν ή δεν είχαν τελειώσει το δημοτικό. Έμειναν στην Αθήνα και κάθε καλοκαίρι έρχονταν στα Χανιά. Ήμουν γύρω στα 12, όταν η θεία μου πρότεινε να αγοράζω σε τεύχη κάποια «ωραία» βιβλία όπως μου είχε πει. Κι έτσι έκανα. Τα «ωραία» βιβλία, που άρχισα ν' αγοράζω σε τεύχη και στη συνέχεια έδεσα σε δύο τόμους ήταν «Η ανακάλυψη της γης» και «Αιγαιο-Κνωσσός-Μυκήνες». Αργότερα, αγόραζα σε τεύχη επίσης, την Παγκόσμια Ιστορία του Πολιτισμού του Will Durant.

Οι γονείς μου είχαν τελειώσει μόνο το δημοτικό λίγο πριν τον πόλεμο, από φτωχές, λαϊκές οικογένειες του χωριού. Όμως, είχαν λαχτάρα να μάθω γράμματα, ήμουν και καλή μαθήτρια, την ίδια εκείνη χρονιά ο πατέρας μου, με τη σύσταση ενός γνωστού του βιβλιοπώλη στα Χανιά, μου αγόρασε το δίτομο εγκυκλοπαιδικό λεξικό της Πρωίας. Ήταν η πρώτη μου εγκυκλοπαίδεια, ενώ αργότερα στο Γυμνάσιο μου αγόρασε την Εγκυκλοπαίδεια του Ελευθερουδάκη. Τα υπόλοιπα ήρθαν και λίγο μόνα τους. Έτσι έγινα αναγνώστρια και σιγά σιγά έγινα και φιλιαναγνώστρια. Σκέφτομαι πολλές φορές ότι σε αυτό, πέρα από τη θεία Ελισάβη, πέρα από τη λαχτάρα των γονιών μου, πολύ σημαντικό ρόλο πρέπει να έπαιξε η Δημοτική βιβλιοθήκη στα Χανιά. Όταν στην τετάρτη ή πέμπτη δημοτικού πήρα το βραβείο για την αποταμίευση (κουμπαρά κτλ.), είχα καθίσει ώρες στη βιβλιοθήκη και είχα συμβουλευτεί πολλές πηγές για να γράψω την έκθεση (προφανώς και αντιγράφοντας κομμάτια). Αυτό φυσικά το χρωστάω και στους δασκάλους που μας είχαν μιλήσει για τη βιβλιοθήκη και στον αυστηρό βιβλιοθηκάριο που μας συνιστούσε ποια βιβλία να διαβάσουμε.

Θα ήθελα, επίσης, να σημειώσω ιδιαίτερα, ότι η θεία που ανέφερα παραπάνω, πολύ νωρίτερα, μου είχε προτείνει να διαβάσω εφημερίδες! Αυτό ήταν ένα κριτήριο ή καλύτερα ένα εργαλείο για να διαβάζουμε, να ενημερωνόμαστε αλλά και να μαθαίνουμε! Αυτό το ρόλο είχαν τότε οι εφημερίδες! Διαμόρφωναν αναγνώστες.

Ξεκίνησα με τα παραπάνω, αυτοβιογραφικά κατά κάποιο τρόπο, γιατί το ίδιο έκανα και όταν έπιασα στα χέρια μου το βιβλίο του Νίκου, ξεκινώντας από τον τίτλο.

---

¹ Το κείμενο είναι η ομιλία μου στην εκδήλωση παρουσίασης του βιβλίου «Η αναγκαιότητα της ανάγνωσης» του Νίκου Σιδέρη (εκδ. Μιχάλη Σιδέρη, 2016). Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε στις 21 Οκτωβρίου 2016 στην Αθήνα στον πολυχώρο Αίτιον. Περισσότερες λεπτομέρειες για την εκδήλωση στο ιστολόγιό μου, καθώς και στο bookia.gr ([φωτογραφίες κτλ.](#), [βίντεο](#)).

Αναγκαιότητα της ανάγνωσης: Μανιφέστο.
Τι θα πει ο τίτλος; Πώς προσέλαβα εγώ τον τίτλο;

Η αλήθεια είναι ότι την έννοια της αναγκαιότητας στον τίτλο ενός βιβλίου την συνάντησα στα φοιτητικά μου χρόνια, αμέσως μετά την πτώση της δικτατορίας, όταν διαβάζαμε το διάσημο τότε βιβλίο του μαρξιστή Έρνστ Φίσερ «Η αναγκαιότητα της τέχνης» (από τις εκδόσεις Μπουκουμάνη, 1972, σε μετάφραση Γιώργου Βαμβαλή, επανεκδόθηκε αργότερα από το Θεμέλιο). Σε αυτό, ο Φίσερ υποστηρίζει ότι η τέχνη δεν είναι κάτι προαιρετικό, αλλά ένα θεμελιώδες, απαραίτητο τμήμα της ζωής μας. Είχε όμως κι ένα πολύ ενδιαφέρον παράθεμα από τον Ζαν Κοκτώ: "Poetry is indispensable—if I only knew what for." Η ποίηση είναι επιτακτικά απαραίτητη, αναπόφευκτη – μακάρι μόνο να ήξερα γιατί».

Αυτό βοηθά και μένα να απαντήσω στο γιατί της αναγκαιότητας και για την ανάγνωση. Μακάρι να ήξερα γιατί... Γιατί στο αυτονόητο;

Τι είναι αναγκαιότητα;

Στο Χρηστικό Λεξικό της Ακαδημίας Αθηνών, διαβάζουμε:
«αναγκαιότητα: η ιδιότητα του απαραίτητου, του λογικά επιβεβλημένου και αναπόφευκτου, που συσχετίζει με δεσμευτικό τρόπο γεγονότα, φαινόμενα, καταστάσεις».

Από την άλλη, έχουμε την έννοια της ανάγνωσης που ορίζεται ως η *«αναγνώριση των γραπτών συμβόλων που συνθέτουν ένα γραπτό κείμενο, καθώς και η κατανόηση του περιεχομένου του»*, αλλά και *«η κατανόηση της σημασίας συμβόλων ή σημείων»*.

Έχουμε βέβαια και το διάβασμα που είναι *«η ενέργεια του διαβάζω· η ανάγνωση»* και η *«μελέτη»*.

Έτσι, στα ελληνικά λέμε ανάγνωση και αναγνώστης / αναγνώστρια και εννοούμε τους ανθρώπους που διαβάζουν κείμενα – συνήθως βιβλία και ίσως καμιά φορά με έμφαση στη λογοτεχνία (χωρίς όμως να είναι απαραίτητο). Μεταφορικά, βέβαια, χρησιμοποιούμε τον όρο αναγνώστης (όχι αναγνώστρια) για τις ηλεκτρονικές συσκευές με τις οποίες διαβάζουμε τα ηλεκτρονικά βιβλία. (Εκεί, δηλαδή, έχουμε ... δύο αναγνώστες, τη μηχανή και τον άνθρωπο, αλλά αυτό είναι άλλο θέμα).

Στα ελληνικά λέμε φιλιαναγνώστης / φιλιαναγνώστρια και εννοούμε το άτομο που αγαπά το διάβασμα και διαβάζει πολύ, και βιβλιοφίλος / βιβλιόφιλη το άτομο που αγαπά τα βιβλία. Στα αγγλικά χρησιμοποιείται ο όρος bibliophile, librophile (ή και readophile πρόσφατα) και book lover, πολύ σπάνια δε το reading lover, και ορίζεται ως *“someone who loves (and usually collects) books”*. Υπάρχει επίσης το bookworm, που είναι ο βιβλιοσκώληκας κυριολεκτικά και ο βιβλιοφάγος μεταφορικά, αυτός δηλαδή που διαβάζει πολλά βιβλία. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι είναι ο φιλιαναγνώστης/η φιλιαναγνώστρια. Χρησιμοποιείται επίσης το avid reader, για τον φανατικό αναγνώστη.

Αλλά εδώ ας σταματήσω με τη διαστροφή της ορολογίας και να συνεχίσω με τις σκέψεις μου πάνω στο περιεχόμενο του βιβλίου.

Ξεκινώντας από τη σχέση των Ελλήνων με το βιβλίο και με την ανάγνωση, θα αναφέρω την ίδρυση και το κλείσιμο έπειτα του ΕΚΕΒΙ, που για μένα ήταν ένας από τους πιο προοδευτικούς, δημοκρατικούς θεσμούς στον τόπο μας, και πιστεύω ότι, με όποια προβλήματα υπήρχαν (και υπήρχαν προφανώς), θα έπρεπε να επιλεγεί άλλος τρόπος αντιμετώπισης...

Επίσης, όταν κλείνουν βιβλιοπωλεία, δεν είναι σίγουρα μια καλή στιγμή για το χώρο του βιβλίου και της παιδείας μας γενικότερα. Με αφορμή το πρόσφατο κλείσιμο του

Ελευθερουδάκη, υπήρξαν αρκετές δημοσιεύσεις και συζητήσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης γύρω από το χώρο του βιβλίου, την τιμή του βιβλίου² κτλ. Είδαμε και απόψεις όπως:

«Αμα δεν έχει λεφτά ο κόσμος δεν θα αγοράσει βιβλία. Τα βιβλία είναι είδος πολυτέλειας. Οπότε με κατώτερη τιμή ή όχι, το ίδιο.»

Αναρωτιέται κανείς αν πράγματι θεωρείται (ή πρέπει να θεωρείται) είδος πολυτέλειας το βιβλίο και αν το πρόβλημα είναι η τιμή του βιβλίου ή μόνο αυτή.

Υπάρχουν πολλά δημοσιεύματα, παλιότερα και σύγχρονα, για τη σχέση των Ελλήνων με το διάβασμα και με το βιβλίο, και στα οποία μπορούμε να διαπιστώσουμε (όπως δυστυχώς και σε άλλους τομείς) τη διαχρονικότητα κάποιων αδυναμιών μας ή και κακοδαιμονιών μας !!!

Θα αναφέρω μόνο μερικά.

Τον Αύγουστο του 1906 δημοσιεύτηκε στα Παναθήναια με τίτλο «Για να συνηθίσουν οι Έλληνες να διαβάζουν» μια έρευνα που έκανε το περιοδικό, ζητώντας από γνωστούς ανθρώπους των γραμμάτων ν' απαντήσουν αν και γιατί δεν διαβάζουν οι Έλληνες. Κοινή διαπίστωση ήταν ότι οι Έλληνες δεν διαβάζουν και σε αυτό φταίει η ανάγνωση εφημερίδων, ο πολλαπλασιασμός του προϊόντος με έκπτωση της ποιότητας, ο αγώνας για την επιβίωση, τα μέσα μεταφοράς («τα μέσα τα καταπληκτικά της κινήσεως»), καθώς επίσης και «το μέγα ύπαιθρον και η έλξις του Ηλίου». Και τι μπορεί να γίνει, αναρωτιέται στο εισαγωγικό σημείωμα ο Παύλος Νιρβάνας, ώστε να συνηθίσουν οι Έλληνες να διαβάζουν;

Αφού δεν μπορούμε να καταργήσουμε τον ήλιο και το ύπαιθρο, λέει, να τα συμβιβάσουμε με την ανάγνωση. «Να φέρωμε **την τέχνη του λόγου** εις το ύπαιθρον, εις τας στοάς, εις τα θέατρα. Να δημιουργήσωμεν διαλέξεις υπαιθρίους, να κάμωμεν τον Έλληνα ν' αγαπήσει τον λόγον, ... να τον προπαρασκευάσωμεν δηλαδή δια το βιβλίον... Ένα βιβλίον που να συμβιβάζεται με το ύπαιθρον, με τον δρόμον, με την πλατείαν, με το παράλιον, με την εξοχή...»³

Ο Ανδρέας Καρκαβίτσας, ένας από τους ερωτώμενους, είναι απόλυτος:

«Αν αναγινώσκουν δεν ξέρω – ξέρω πως δε διαβάζουν. Ο Ρωμηός ποτέ δεν αγάπησε το διάβασμα. Ούτε τώρα, ούτ' αμέσως έπειτα από την Επανάσταση, ούτε πριν στα χρόνια της σκλαβιάς του... Σκίσιμο, κάψιμο τα βιβλία σα να ήταν οχτροί μας θανάσιμοι. Γιατί; Δεν μας έμαθαν τίποτα; Δεν μας χαροποίησαν καμιά φορά; Καμιά. Μας δυσκόλεψαν μονάχα τα παιχνίδια μας, τα μαλώματά μας, τους συλλόγους και τις παρλάτες μας. Φταίει θα πεις το σκολικό μας σύστημα· φταίει, δε λέω τ' όχι. Μα πιο πολύ φταίει το νευρικό μας σύστημα. Το μυαλό μας είναι που δεν υποφέρει στ' αληθινά ζυγό και όχι ο τράχηλός μας....»

Ο Κλέων Παράσχος έγραφε το 1931⁴:

«Είμαστε ένας λαός (και μικρός μάλιστα, και πολύ στενοχωρημένος, και πολύ φτωχός) που βρίσκεται ακόμη στο στάδιο των πρώτων, των κατωτέρων βιωτικών του προσαρμογών. Στερούμεθα υπονόμων και κτίζομεν μέγαρα, καθώς έλεγε, μου φαίνεται, ο μακαρίτης Ροΐδης. Η λογοτεχνία στον τόπο μας δεν είναι ανάγκη, είναι πολυτέλεια. Δεν είναι κάτι φυσικό, είναι κάτι

² Η ενιαία τιμή είναι επίσης ένα μέτρο που κατά τη γνώμη μου θα έπρεπε να ξαναμπεί στην κουβέντα, και είναι πολύ θετικό που τις προηγούμενες ημέρες ο Υπουργός, απαντώντας σε σχετική ερώτηση στη Βουλή, εκφράστηκε θετικά ως προς την επαναφορά του.

³ Η έρευνα των «Παναθηναίων», Παναθήναια, 15-31 Αυγούστου 1906, τ. 141-142, σελ. 225-235, http://www-old.lit.auth.gr/panathinaia/panathin_issue141-142_15-31AUG1906.pdf.

⁴ Κλέων Παράσχος, Γιατί δεν διαβάζεται το ελληνικό βιβλίο;, Νέα Εστία, τ.101, 1 Μαρτίου 1931, σελ.243-246. <http://www.ekebi.gr/magazines/flipbook/showissue.asp?file=53291&code=5014>

τεχνητό: ένα λουλούδι που μεταφυτεύθηκε και που εκατό χρόνια τώρα παιδεύομαστε για να πιάσει και στην Ελλάδα και που δεν εννοεί να πιάσει...».

Ο Κ.Θ. Δημαράς σε άρθρο του για το διάβασμα βάζει στην κουβέντα τόσο τον αναγνώστη όσο και τον συγγραφέα (αυτό που σε πρόσφατο άρθρο της η Βενετία Αποστολίδου αποκαλεί «προβληματικό ζευγάρι»⁵) και τη μεταξύ τους αλληλεπίδραση.⁶ Γράφει, λοιπόν:

«... το πνευματικό έργο τελειούται μόνο όταν περάσει μέσα στη σκέψη του αναγνώστη και για να γίνεται αυτό το πέρασμα σωστά και άνετα, όλη η φροντίδα είναι δίκαιο να ανήκει στους συγγραφείς, οι οποίοι, τελικά, θα είναι και οι πιο κερδισμένοι από τη μεταβολή».

Ο Νιρβάνας, γράφει το 1937:

«...Για να ξαναγίνει το διάβασμα **ανάγκη**, το βιβλίο πρέπει να γίνει ανώτερο από τη ζωή. Και θα γίνει παίρνοντας απ' αυτήν την ευγενικότερή της ουσία και κάνοντας από το διάβασμα ένα ωραίο, ευγενικό και αναγκαίο συμπλήρωμα της ζωής».⁷

Μερικές δεκαετίες αργότερα, ο Κυριάκος Ντελόπουλος στο πολύ όμορφο βιβλίο του «*Το βιβλίο των βιβλίων*» (Κέδρος 1981), δίνοντας συμβουλές ανάγνωσης και μελέτης στο παιδί, γράφει :

«Για ένα καλό και αποδοτικό διάβασμα χρειάζεται κέφι, όρεξη και καλή διάθεση. Πρέπει να το θέλεις, να το έχεις αποφασίσει. Διαφορετικά να ξέρεις πως με την πίεση δε θα κερδίσεις τίποτα. Κάπου στον «Ερωτόκριτο» ακούγεται τούτο: «**το πράμα οπούναι στανικώς ογλήγορα σκολάζει**».

Σχετικά με την απόλαυση της ανάγνωσης, η Βενετία Αποστολίδου σε άρθρο της στο περιοδικό ο αναγνώστης διερωτάται μήπως χρειάζεται να ξαναδούμε τι θα πει απόλαυση της ανάγνωσης, μήπως ταυτίσαμε την απόλαυση του κειμένου με την απλή ψυχαγωγία. Και όταν παρατηρεί ότι η ανάγνωση παρουσιάζεται σαν μια παιδική χαρά όπου μόνον ευχάριστα πράγματα συμβαίνουν, τραγουδάμε, χορεύουμε, παίζουμε, ζωγραφίζουμε κ.ο.κ., διερωτάται: «**πότε όμως θα πάμε παραπέρα;**»⁸

Και συνεχίζει:

«**Θα πρέπει να δημιουργήσουμε πολλές και διαφορετικές προσδοκίες από την ανάγνωση και όχι μόνο εκείνη της απόλαυσης... Να αναδείξουμε την ανάγνωση σε πολυδύναμο μέσο απόλαυσης, γνώσης και κοινωνικής συμμετοχής. Το χρωστάμε σε όλα τα παιδιά αλλά ιδίως στα παιδιά που στερούνται πολλών ευκαιριών.**»

Αυτό, να κάνω μια παρένθεση εδώ, το παραθέτω γιατί το ίδιο ισχύει, κατά τη γνώμη μου, και για τις βιβλιοθήκες.⁹

⁵ Βενετία Αποστολίδου, Ανάγνωση και γραφή, ένα προβληματικό ζευγάρι, *περιοδικό ο Αναγνώστης*, τ. 2/2015 <http://www.oanagnostis.gr/anagnosi-ke-grafi-ena-provlimatiko-zevgari/>.

⁶ Κ.Θ. Δημαράς, Για το διάβασμα, *Νέα Εστία*, τ.159, 1 Αυγ. 1933, σελ. 837-838, <http://www.ekebi.gr/magazines/ShowImage.asp?file=56934&code=2824>.

⁷ Παύλος Νιρβάνας, Διάβασμα και Ζωή. *Νέα Εστία*, τ. 254, 18 Ιουλ. 1937, σελ. 1042-1043. <http://www.ekebi.gr/magazines/showimage.asp?file=63111&code=0457&zoom=800>.

⁸ Βενετία Αποστολίδου, Η μη απόλαυση της ανάγνωσης, *περιοδικό ο Αναγνώστης*, τ.2., 2015. <http://www.oanagnostis.gr/i-mi-apolafsi-tis-anagnosis/>

⁹ Θα μπορούσα επίσης να συμπληρώσω με μία αναφορά από τη μελέτη με τίτλο «*Καλλιέργεται η αγάπη για το διάβασμα: Τόποι ανάγνωσης και τρόποι εκπαίδευσης*» που υπογράφουν οι Άντα Κατσίκη-Γκίβαλου, ο Δημήτρης Πολίτης, η Άβα Χαλκιαδάκη και η Φανή Τσιαμπάση (2011) και στην οποία διαβάζουμε:

«Η προβολή της αναγκαιότητας να καλλιεργηθεί η αγάπη για το διάβασμα, εντούτοις, δε συνδέεται μόνο με καθημερινές ανάγκες ή με εκπαιδευτικές επιταγές αλλά και με την αναγνώριση της αναμφισβήτητης συμβολής της στην ευρύτερη καλλιέργεια του ανθρώπου, καθώς και στην ουσιαστικότερη "εκπαίδευση" του παιδιού - μαθητή

Γιατί διαβάζουμε λογοτεχνία; Η Μάρω Δούκα είπε στη Μικέλα Χαρτουλάρη σε πρόσφατη συνέντευξή της:

«Διαβάζουμε λογοτεχνία, πρωτίστως, λέω, από ανάγκη, για να παρηγορηθούμε κάπως, για να ακυρώσουμε τη μοναξιά μας, να φωτίσουμε την καθημερινότητά μας, να κατανοήσουμε τον εαυτό μας και τους άλλους, να επικοινωνήσουμε με διαφορετικούς πολιτισμούς, άλλους λαούς, να ταξιδέψουμε στον χρόνο, να οραματιστούμε τον καλύτερο κόσμο που δικαιούμαστε. Διαβάζουμε όμως και για να μάθουμε, να διδαχτούμε, να γίνουμε απλώς καλύτεροι άνθρωποι. Και πάνω απ' όλα, πιστεύω, διαβάζουμε για την απόλαυση του κειμένου, τη χαρά της λέξης, την έκπληξη του απρόβλεπτου...»¹⁰

Σε όλη τη μέχρι τώρα φλυαρία μου, δεν έκανα αναφορά στο συγγραφέα και το βιβλίο του. Κι όμως, οι δικόι μου προβληματισμοί και οι παραπάνω αναζητήσεις μου πηγάζουν από τις σκέψεις που ξεδιπλώνει ο Νίκος στο βιβλίο του, προσπαθώντας κι εγώ, μέσα από τα λεγόμενα των άλλων να αναζητήσω την έννοια και την αναγκαιότητα της αναγκαιότητας... Και διαπιστώνουμε, όντως, τη διαχρονικότητα των εννοιών που απασχολούν το Νίκο.

Θα ήθελα όμως, πριν αναφερθώ λίγο περισσότερο στο βιβλίο, να πω και δυο λόγια για την ιδιότητα του συγγραφέα και να τη συνδέσω με το αντικείμενο του βιβλίου του. Ο Νίκος είναι βιβλιοθηκονόμος. Κι ένα ζήτημα που στ' αλήθεια με απασχολεί και ομολογώ καμιά φορά με προβληματίζει, είναι αν οι βιβλιοθηκονόμοι διαβάζουν.

Κάνοντας μια αναζήτηση και πέρα από τα δικά μας σύνορα, διαπίστωσα ότι υπάρχει παρόμοιος προβληματισμός παντού. Η εντύπωση είναι ότι οι βιβλιοθηκονόμοι διαβάζουν πάνω από το μέσο όρο του γενικού πληθυσμού (που σε κάποια σχετική έρευνα στην Αμερική αναφέρθηκε ότι αυτός ο μέσος όρος είναι 5 βιβλία το χρόνο! – να σημειώσω εδώ ότι στην τελευταία έρευνα αναγνωστικής συμπεριφοράς του ΕΚΕΒΙ το 2010, ο δικός μας μέσος όρος ήταν 5.9¹¹), υπήρξε και μια απάντηση ότι «οι καλύτεροι βιβλιοθηκονόμοι είναι αυτοί που διαβάζουν κιόλας». Υπήρξε επίσης μία βιβλιοθηκονόμος, συνταξιούχος πλέον μετά από 30 χρόνια στο επάγγελμα, η οποία δήλωσε ότι διαβάζει πάνω από 200 βιβλία το χρόνο και μάλιστα κρατάει σημειώσεις (μπορώ να πώ ότι συμπίπτουμε στα χρόνια υπηρεσίας και στις σημειώσεις!).

Επομένως, δεν μπορώ να μην καταγράψω με θαυμασμό τα τόσα βιβλία που αναφέρει ο Νίκος, συνδέοντάς τα με τις σκέψεις που αναλύει κάθε φορά, και είναι ακόμη πολύ νέος... Μακάρι οι βιβλιοθηκονόμοι στην πλειονότητά τους να διαβάζουν, γιατί σίγουρα θα είναι καλοί στη δουλειά τους, και όχι μόνο βέβαια.

Ο λόγος που το ξεχωρίζω ως ζήτημα είναι γιατί οι βιβλιοθηκονόμοι είναι καταρχάς καλοί σε αυτό που σπουδάζουν, δηλαδή στο να γνωρίζουν τι υπάρχει και να το κοινοποιούν στους χρήστες τους. Είναι καλοί δηλαδή στην παροχή πληροφοριών, όμως ακόμη και από τη θεωρία, αυτή η παροχή πληροφοριών περιέχει στοιχεία όχι μόνο ποσότητας αλλά και ποιότητας που επίσης έτσι κι αλλιώς διδάσκονται. Επομένως, μπορούμε να φανταστούμε πόσο πιο καλά θα κάνει τη δουλειά βιβλιοθηκονόμος που δουλεύει π.χ. σε δημόσια ή σε σχολική βιβλιοθήκη και αγαπά να διαβάζει λογοτεχνία ή ιστορία. Εξάλλου, έχει τονιστεί ο

---

http://www.latsis-foundation.org/content/actions/action_230/inline/ell/actionInline_230_55505340d3e5b.pdf.

Σε αυτό το πνεύμα ξεκίνησε, φαντάζομαι, και ο Σύλλογος «Διαβάζοντας μεγάλων», μια πολύ θετική πρωτοβουλία για την καλλιέργεια της φιλαναγνωσίας στα παιδιά. (<http://diavazontas.org/index.php/gr/> και <https://el-gr.facebook.com/diavazontas.org/>).

¹⁰ <https://left.gr/news/me-vlemma-kata-metopo-sto-paron-synentexi-tis-maros-doyka-sto-leftgr>

¹¹ Έρευνες αναγνωστικής συμπεριφοράς ΕΚΕΒΙ 1999, 2004, 2010.

<http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=node&cnode=309>.

Σημειώνεται, συμπληρωματικά, ότι έχει ενδιαφέρον, έστω ενδεικτικά, η έρευνα αναγνωστικής συμπεριφοράς στις βιβλιοθήκες Θεσσαλονίκης για την περίοδο 1982-2012 της Σωτηρίας Καλασαρίδου που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *ο Αναγνώστης*, τ. 2/2015 (βλ. και <http://www.oanagnostis.gr/anagnostikes-simperifores-erevna/>)

ιδιαίτερος, καθοριστικός και θεμελιώδης ρόλος των βιβλιοθηκονόμων στην καλλιέργεια της ανάγνωσης και του γραμματισμού γενικότερα. Όταν μάλιστα συζητείται έντονα ο ρόλος των βιβλιοθηκών στην εποχή μας, όπου το ζητούμενο από τις βιβλιοθήκες και τους βιβλιοθηκονόμους δεν είναι πλέον μόνο η παροχή πληροφοριών, αλλά και η συμβολή τους στη μάθηση, στην κοινωνική ένταξη και συμμετοχή, στην αλληλεγγύη.

Αλλά αυτό είναι μεγάλο, ξεχωριστό θέμα και ας είναι ένα από τα προς προβληματισμό. Άλλωστε, αυτό που κάνω εδώ δεν είναι άλλο από μια παράταξη συλλογισμών και προβληματισμών με αφορμή το βιβλίο του Νίκου.

Γυρνώντας λοιπόν στο βιβλίο, προσπάθησα να κωδικοποιήσω κάποια θέματα που αναπτύσσει και που για μένα θα μπορούσαν ν' αποτελέσουν χωριστά ζητήματα για συζήτηση και προβληματισμό. Αυτό είναι και το πολύ ενδιαφέρον του βιβλίου, σε βάζει να σκεφτείς...

Καταρχάς χωρίζει το θέμα του σε δύο κύρια μέρη: Περί ανάγνωσης και περί αναγνωσμάτων και αναγνωστών. Ξεκινά με την εντύπωση από το «Χρονικό του κόσμου» του Ασίμοφ, με το οποίο *ένιωσε το βάρος δεκαπέντε δισεκατομμυρίων ετών να τον συναρπάξει*. Ήταν και το βιβλίο που τον κέντρισε να γράψει, μάλλον του έβαλε την ιδέα.

Ας δούμε λοιπόν ποια ζητήματα βάζει ο Νίκος, όπως τα διάβασα και τα ξεχώρισα βέβαια εγώ.

- **Ο τίτλος του βιβλίου.** Αναγκαιότητα του βιβλίου ή αναγκαιότητα της ανάγνωσης;
- **Γιατί μανιφέστο;** Όχι μόνο διακήρυξη θέσεων και πεποιθήσεων, λέει, αλλά και αγωνίας και προβληματισμού.
- **Τι είναι ανάγνωση;** Είναι *«η δημιουργική αφομοίωση του πνευματικού έργου από τον αναγνώστη... Δεν εννοείται απλά το διάβασμα λέξεων... δεν είναι το ξεφύλλισμα ή μια μηχανική πράξη... είναι η προσωπική κατάδυση του αναγνώστη... μια βαθιά πνευματική πράξη, μια διεργασία κατανόησης και δημιουργικής αφομοίωσης...»*
- **Μορφές ανάγνωσης.** Χρησιμοποιεί έναν πρωτότυπο τρόπο να παρουσιάσει μορφές μέσα από πλειάδα επιθετικών προσδιορισμών.
- **Ανάγνωση και χρόνος.** Πώς διαφοροποιείται η ανάγνωση ανάλογα με την ηλικία του αναγνώστη, με το χρόνο δημιουργίας του έργου και με το χρόνο που επιτελείται η ανάγνωση.
- **Ανάγνωση και επίδραση.** Το μήνυμα του συγγραφέα, πώς προσλαμβάνεται και/ή πώς διαφοροποιείται από τον αναγνώστη, ποια η διάρκειά του.
- **Ανάγνωση και απόλαυση.** Το ταξίδι. Ένας χορός των αισθήσεων.
- **Παιδικές αναγνώσεις.** Ένα μοναδικά σπουδαίο θέμα.
- **Περιθωριοποίηση λογοτεχνίας** και γενικά γραμμάτων και τεχνών τα τελευταία χρόνια. (;) Περιορισμός ανθρωπιστικών σπουδών και προτίμηση υλικών απολαύσεων.
- **Μαθητές και λογοτεχνία.** Απαξίωση και περιφρονητική αντιμετώπιση. (;)
- **Γιατί να διαβάζουμε λογοτεχνία.** *«Μέσα στη λογοτεχνία άλλοτε κρύβονται και άλλοτε πασχίζουν να αποκαλυφθούν ιδέες, ήθη, προβληματισμοί, αγωνίες και αρετές παρατημένες στη λήθη. Η ανάγνωση μπορεί να αποτελέσει το σκαλιστήρι για να φυτευτούν τόσο στον αναγνώστη όσο και στη συλλογική συνείδηση δεξιότητες, αρετές και αξίες».*
- **Οι λογοτεχνικοί ήρωες** και η επίδρασή τους στους ανθρώπους. (Εδώ θα μπορούσα να συμπληρώσω σε αυτά που αναφέρει π.χ. τον Ηγεμόνα του Μακιαβέλι που πολύ συχνά αναφέρεται ως το βιβλίο που πρέπει να διαβάσουν όσοι ηγούνται μικρών ή μεγάλων ομάδων, προσθέτοντας όμως εγώ και τον Ηγεμόνα του Πατριάρχη Φωτίου).
- **Το βιβλίο-προϊόν.**

- **Η ανάγνωση σε έναν κόσμο που για όλα υπάρχει μια μονάδα μέτρησης** και όλα κοστολογούνται για να θεωρούνται χρήσιμα. (Εδώ μου θυμίζει, για να κάνω εφαρμογή και σε αυτό που έχω ονομάσει «ντόμινο ανάγνωσης», τα βιβλία «Χειμώνας στον πολιτισμό» του Jean Clair και «Η χρησιμότητα του άχρηστου» του Nuccio Ordine).
- **Συνομιλία του αναγνώστη με τον συγγραφέα.**
- **Μηχανισμός συνάντησης αναγνώστη με ανάγνωσμα.**
- **Υπάρχουν αναγνώστες;** Δεν έχουμε χρόνο για να διαβάσουμε, ακούμε συχνά.
- **Αποσπάσματα και τσιτάτα.** (Και πάλι να συμπληρώσω σε ό,τι γράφει με την έννοια της ημιμάθειας του Αντόρνο και της αμάθειας του Μισεά).
- **Μπορεί η ανάγνωση να αλλάξει τον κόσμο;**

Στους προβληματισμούς μας, θα ήθελα να παραβάλλω επίσης το βιβλίο του Νίκου με το βιβλίο του Ντανιέλ Πενάκ «Σαν ένα μυθιστόρημα», στο οποίο ο Γάλλος συγγραφέας παρουσιάζει και αναλύει τα δέκα δικαιώματα του αναγνώστη. Στο πρώτο, έχουμε την ανάγκη ν' αγαπήσουμε το βιβλίο, να καλλιεργήσουμε την ανάγνωση προκειμένου να γίνουμε καλύτεροι άνθρωποι ή και να αλλάξουμε τον κόσμο. Στο δεύτερο, μάλλον έχουμε αντιληφθεί αυτή την αναγκαιότητα ως αυτονόητη (έννοια που την αναφέρει συχνά ο Νίκος) και πάμε παραπέρα, διατυπώνοντας την αξίωση και απαιτώντας να γίνονται σεβαστά τα δικαιώματά μας ως αναγνωστών/αναγνωστριών να μη διαβάζουμε, να πηδάμε σελίδες, να μην τελειώνουμε ένα βιβλίο, να ξαναδιαβάζουμε, να διαβάζουμε οτιδήποτε, να μπερδεύουμε το βιβλίο με την πραγματική ζωή, να διαβάζουμε οπουδήποτε, να τσαλαβουτάμε, να διαβάζουμε μεγαλόφωνα, να σωπαίνουμε. Υπό συζήτηση βέβαια όλα αυτά!

Ο Νίκος Σιδέρης ψάχνει να βρει απάντηση στο **αν η ανάγνωση καλυτερεύει τον κόσμο**, ο ίδιος έχει βαθιά πεποίθηση ότι μπορεί. Ειλικρινά, αν και διαβάζω και κατά βάθος το πιστεύω κι εγώ, μου έρχονται και εικόνες εποχών που μόνο αυτό δεν εξασφάλισαν άνθρωποι που είχαν την εξουσία, και που μολονότι διάβαζαν πολύ οι ίδιοι, δεν έφτιαξαν έναν καλύτερο κόσμο. Σίγουρα όμως συμβάλλει. Μπορεί και να τον αλλάξει.

«Πόσο καλύτερος θα ήταν αυτός ο κόσμος αν διαβάζαμε;...» αναρωτιέται ο Νίκος, αν κάθε παιδί είχε γνωριστεί με τον Τομ Σόγιερ, τη Χιονάτη, την Αλίκη, τον Αίσωπο ... αν οι απανταχού υπεύθυνοι είχαν διαβάσει Πλάτωνα, Αριστοτέλη, Θουκυδίδη, Σενέκα, Οβίδιο, Σαίξπηρ, Μολιέρο, Όστεν, Μπέκετ, Φιτζέραλντ, Ντίκενς (να σημειώσω εδώ ότι ... ξέχασε Ρουσό και Μοντεσκιέ τους οποίους όλοι τελευταία φαίνεται να γνωρίζουμε καλά, σημάδι της ημιμάθειάς ή και αμάθειάς μας).

Η εποχή μας, λέει, δεν υστερεί στα μέσα, αλλά στους στόχους. Να γίνω πρακτική εδώ και να το μεταφράσω ότι υστερούμε σε όραμα και σε πολιτική, εννοώ την ξεκάθαρα διατυπωμένη με αποστολή, σκοπό, στόχους, δυνατότητες και πρόγραμμα; Μήπως υστερούμε και στη βούληση; Μήπως και από άγνοια; Και να μιλήσω ξανά για το ΕΚΕΒΙ;

Ο Νίκος λέει πως **γίνεται καλύτερος ο κόσμος**, ομολογώντας στο τέλος ότι έτσι πιστεύει, ακόμη και αν τον πουν γραφικό ή έστω μόνο ρομαντικό. Σε κάθε περίπτωση, ας συμφωνήσουμε μαζί του ότι **«η ανάγνωση συμφιλιώνει το παρελθόν με το παρόν και χτίζει γερά θεμέλια για το μέλλον»**. Μα μήπως είναι λίγο αυτό;

Να συγχαρώ άλλη μια φορά το Νίκο, να τον θαυμάσω ειλικρινά γι' αυτά που έχει γράψει αλλά και γιατί μας κάνει κοινωνούς και συνοδοιπόρους στο όμορφο ταξίδι του. Και να του ευχηθώ καλή δύναμη και καλή συνέχεια σε όλα!